

עץ שאכל אדם הראשון ממנו - גפן היה חיים רז

שבעים פנים לתורה
אדם הראשון וחטאו
נח-התיקון והקלקול
חנוכת המשכן-תיקון חטא אדם הראשון
חטא נדב ואביהו
חנוכת המקדש-תיקון חטא אדה"ר
הנפילה
המשיח-המתקן לחטא אדה"ר
מעין סיכום

שבעים פנים לתורה:

חז"ל במדרש רבה אמרו "שבעים פנים לתורה"¹, ורצו הם ללמדנו בזה שבעולמה של היהדות, הן לתורה והן למצוותיה, ישנם כמה רבדים-רובד גלוי ורובד נסתר, רובד חיצוני ורובד פנימי, רובד מעשי קיומי ורובד מחשבתי הגותי. עקרון זה נכון אף לגבי עולם המספרים. למספר, מלבד משמעות קיומו על ציר המספרים (תורת המתמטיקה) יש גם משמעות מחשבתי ורעיונית. כותב המהר"ל², שלכל חפץ בטבע ואפילו לאטום הבודד יש ששה רבדים-למעלה ולמטה, קדימה ואחורה, ימין ושמאל, וממילא יציין המספר שש את עולם הטבע, הגלוי לעין כל.

אלא שכמאמינים בני מאמינים, בני אברהם "עמודו של עולם"³ שהשמיע בעולם שיש מנהיג לעולם הטבע ויש מנהיג לבירה, מאמינים אנו שלכל אותם חפצים וצורות של כל עולם הטבע, יש עוד צד, עוד נקודה-"הנקודה השביעית" שהיא הנקודה האלוהית המחייה אותו ומעמידה אותו, בחינת "אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה האומר לו גדל, כל ציץ עשב אומר דבר, כל אבן לוחשת איזה סוד, כל בריה לוחשת שירה"⁴.

לפיכך המספר שבע מסמל את הנקודה האלוהית שבעולם הטבע, הוא מסמל את הקדושה שבעולמנו. לאור זאת מובן מדוע חגי ומועדי ישראל קשורים למספר שבע-שבת, שמיטה, יובל, פסח, סוכות, מפני שענינם לבוא ולקדש את הזמן ולתת תוכן מקודש לחיי היום יום שלנו, לתת קדושה בתוך עולם הטבע העוטף אותנו בששת צדדיו.

¹ במדבר רבה פרשה י"ג

² תפארת ישראל עמי ט', י', קכ"ב

³ רמב"ם הלכות ע"ז ומדרש רבה לבראשית ל"ט, ועיין טל חרמון לפרשת "לך לך"

⁴ עיין איש צדיק היה עמ' 74

וכותב עוד המהר"ל, שאם המספר שבע מציין את האלוהות שבתוך הטבע, הרי שהמספר שמונה מציין את האלוהות המתגלה מעל הטבע בצורה גלויה-בצורה ניסית, כך שכל נס ותופעה על טבעית, הוא למעשה התגלות אלוהית גלויה ובלתי שגרתית בעולם הטבע והחוקים שלנו. לאור זאת יובן מדוע ברית המילה נעשית דווקא ביום השמיני, כי דרך ברית המילה אנו מקבלים פוטנציאלית מהות רוחנית אחרת שלא שייכת בשאר הברואים בעולם, אנו כבר לא ערלים מהבחינה הפיזית ואף לא מהבחינה הרוחנית-ערלת לב, אנו נמצאים במצב רוחני על טבעי⁵.

אדם הראשון וחטאו:

מהמבואר בחז"ל, אדם הראשון לפני חטאו, חי במציאות שונה לגמרי מהמציאות בה אנו חיים כיום. הוא חי בעדן-בעולם של עידון, ללא משברים, מורדות והסתרות פנים, הוא חי בעולם של הבחינה השמינית, ועל כן המציאות האלוהית היתה גלויה עמו. דבר זה נלמד ממימרת חז"ל:

"אדם הראשון מסב בגן עדן היה, והיו מלאכי השרת צולים לו בשר ומצננים לו יין"⁶

שענינה לומר שעולם החומר (בשר ויין) היה עובר תהליך של "עידון אלוהי" ע"י המלאכים, לפני שלאדם היתה גישה והשפעה אליו וממנו, עידון זה הקנה לו את היכולת להסב עם המלאכים בגן עדן ואף להגיע למצב בו מלאכי השרת פותחים ממנו, ומדמים צורה ליוצרה⁷.

אולם, "כיוון שחטא אדה"ר נסתלקה שכינה לרקיע", המציאות האלוהית חדלה מלשרות עם אדה"ר והופסק הקשר בין איחוד עליון לתחתון. אלא, שהחטא לא רק שגרם לסילוק השכינה אלא גרם אף לסילוק האדם מעדן, מהמציאות בה חי לפני החטא, והאדם כבר אינו יכול להביט אל אלוהיו ואף לא לשמוע אותו-הוא מוכרח להסתגר, "את קולך שמעתי בגן-ואחבא".

והנה, במדרש⁸ מבואר שעץ שאכל ממנו אדם הראשון וחטא גפן היה, הגפן היא שפגמה והפסיקה, ע"י הכרובים ולהט החרב, בין איחוד עליון לתחתון, בין ההויה האלוהית העליונה להויה האלוהית התחתונה-הארצית, וגרמה שההופעה האלוהית תהיה בהחבא.

בעקבות החטא קבל האדם שני דברים:

⁵ ע"י שמירת הברית בטהרה אדם נקרא צדיק, ועל צדיקים נאמר "אי בעו צדיקים בראו עלמא"-יש להם כח לברוא עולם - לא ליצור יש מיש אלא ממש לברוא יש מאין, דבר שלכאורה חוץ מאלוהים אף אחד לא יכול לעשות. אכן, כשהצדיקים עושים זאת, הם למעשה עושים מעשה על טבעי, מעשה ניסי, אלוהי.

⁶ סנהדרין נט, כעין זה גם בבראשית רבה י"ט, י"ג - "בתחילה עיקר שכינה בתחתונים היתה" כלומר, היתה שורה עם אדה"ר. ועיין עוד במדרש רבה ובזוהר פרשת בשלח וכן "זה אדה"ר שהיתה מתצתה לפניו ממלאכי השרת", בראשית רבה כ"א, א'.

⁷ בראשית רבה פרשה ח', י'

⁸ מדרש רבה פרשה ט"ז סימן ז' וראה לקמן הערה 45

1. דעת :

"הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע"⁹.

2. בגדים, לבוש :

"ויעש ד' אלוהים לאדם ולאשתו כתנות עור"¹⁰.

כשעל ידי הבגדים האדם מכסה את הבגידה, הבושה והמעילה שעשה (כסות מלשון כסה, בגד מלשון בגידה, מלבוש מלשון בושה וכו'). וכך העולם הלך והשתומם, הלך והתעצב, עד שבא נח, עליו נאמר ש"ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה ד"¹¹.

נח-התיקון והקלוקל:

נח לאחר המבול דמה לאדה"ר, שניהם נמצאים בעולם חדש, מטוהר ונקי מחטאים וחוטאים, לשניהם נאמרת ברכת פרו ורבו המקנה להם שליטה על הצומח והחי וכמו שמבואר בזוהר :

"תא חזי, בקדמיתא כתיב 'בצלם אלוהים עשה את האדם' וכתוב 'בדמות אלוהים עשה אותו', כיוון שחטאו אישתנו דיוקנייהו מההוא דיוקנא עילאה ואתהפיכו איהו למדחל מקמי חיין ברא, בקדמיתא כל בריין דעלמא זקפו עיינין וחמאן דיוקנא קדישא עילאה וזעוון מינה, כיוון דחטאו אתהפך דיוקנייהו מעינייהו לדיוקנא אחרא, ואתהפך דבני נשא זעין ודחלין מקמי שאר בריין...ועל כן השתא (לאחר המבול) כיוון דעלמא אתחדש כמדלקדמין בריך לון ברכה דא ושליט לון על כלא כמדקדמת דנא"¹²

⁹ בראשית ג', כ"ב

¹⁰ שם פסוק כ"א. את המדרש בתורתו של ר' מאיר מצאו כתוב "כותנות אור" (בראשית רבה ד'), שמשמע ממנו שלאדם הראשון בעקבות החטא היתה עליה בדרגה ובגדיו שונו מעור לאור, ואילו לפי האמור היתה לו ירידה. ניתן להסביר ע"י מאמר אחר של ר' מאיר: "אדה"ר חסיד גדול היה, וכיוון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלושים שנה וכו'" (עירובין יח:). אדה"ר עשה תשובה גדולה וחמורה כ"כ, שזכה שהכותנות יהפכו מכותנות עור לכותנות אור, והכוונה לאור התשובה, וכ"כ במחזור המקדש ליו"כ. אלא שהסבר זה עדיין טעון בירור, שהרי אף אם אדה"ר עשה תשובה, מ"מ, השפעת חטאו על העולם לא נתקנה, שכן העולם עדיין לא במדרגה העליונה כמו שאנחנו רואים? ולכן אולי צריך לומר הסבר אחר. ניתן לומר ע"פ הזוהר בפרשת פקודי - "תא חזי, אדה"ר כד הוה בגינתא דעדן הוה מתלבש בלבושא כגוונא דלעילא, ואיהו לבושא דנהורא עילאה, בקדמיתא הוה כותנות אור, אור דההוא נהורא עילאה דשמש ביה בגן עדן. כיוון דאתתרך מתמן אצטריך למלבושא אחרא, כדין ויעש ד' אלוהים לאדם ולאשתו כותנות עור" כלומר, ע"פ הזוהר דברי ר' מאיר כותנות האור, מוסבים למציאות של האדם לפני החטא, לפני החטא האדם לבש כותנות אור, אך לאחר חטאו הוא ירד במדרגה ולבש כותנות עור ורק כשיתקן חטאו נזכה לחזור וללבוש אותם מלבושים עליונים-מלבושי האור.

¹¹ בראשית ה', כ"ט

¹² זוהר לפרשת נח, ד"ה "ומוראכם"

כלומר, עם התחדשות העולם הפיזי התחדש גם העולם הרוחני והתברך כמקדמת דנא. ואכן נח הבין שהוא דוגמת אדם הראשון:

"ויבן נח מזבח לדי-דא איהו מזבח דאקריב ביה אדם קדמאה"
 "שור שהקריב אדה"ר ופר שהקריב נח, כולם קרנותיהם קודמים
 לפרסותיהם"¹³

נח חי ומתנהג כאדם הראשון וכך ההשגחה מתנהגת עמו.
 כיוון שכך, רצה נח לתקן את חטא אדה"ר, שכן על הפסוק:

"ויחל נח איש האדמה ויטע כרם"¹⁴

אומר תרגום יונתן:

"ושרי נח למהוי גבר פלח בארעא, ואשכח גופנא דמושכיה מן נהרא גנוניתא
 דעדן ונציביה לכרמא וכו"¹⁵

כלומר, נח נוטע כרם-גפן, מגן עדן, מהמקום בו חי אדם הראשון, ומאותו העץ
 ממנו חטא אדה"ר (ואולי אותו העץ בדיוק) על מנת לעשות תשובת המשקל,
 ולתקן את חטא אדה"ר שכה דומה הוא לו, ואכן בעקבות נטיעת הכרם נח
 משתכר ובכך: 1. מאבד את הדעת.
 2. מאבד את בגדיו.

משמעות הדבר היא, ששני הדברים אותם קבל אדה"ר בעקבות חטאו, מוסרים
 מנח בעקבות התיקונים ותשובת המשקל שעשה.
 אלא שנח עם כל זאת לא מצליח! במקום לתקן הוא מוסיף קלקול "והיה דומה
 חטאו לחטא אדם הראשון במקצת"¹⁵ וכן בזוהר:

"ר"ש אמר רזא דחוכמתא איהו הכא בהאי קרא-כד בעא נח למבדק בההוא
 חובה דבדק אדה"ר לאו לאתדבקה ביה (=בחטא) אלא למנדע ולאתקנא
 עלמא ולא יכיל. סחט ענבים למבדק בההוא כרם וכו"¹⁶

ומפרש הסולם שם:

¹³ אבות דר' נתן סוף פ"א. וכן "נח איש האדמה" שנתן נפשו וליבו עליה להוציאה מן הקללה (זוהר חדש
 כב:) וכן "נח לא הקריב אותם עולות אלא לכפר על קללת הארץ" (מד"ר י"ב-י"ד), כלומר כל פעולותיו של
 נח מכוונות להידמות לאדה"ר ולנסות לתקן את חטאיו-קללת הארץ.

¹⁴ בראשית ח', כ,

¹⁵ רקאנטי

¹⁶ זוהר לפרשת נח ד"ה "ר"ש אמר רבא"

"כי כאשר בא נח לבדוק באותו החטא דעץ הדעת שבדק אדה"ר ולא להתדבק בו בא אלא לדעת ולתקן את העולם ולא יכול לתקנו, לכך סחט ענבים כדי לבדוק בכרם ההוא"

כלומר נח נעזר בגפן כדי לתקן את הכרם-עץ הדעת, בו פגם אדה"ר, ולא מצליח!

יתכן לומר שנח לא מצליח לתקן את החטא, על סמך המדרש:

"נח אמר למשה: אני גדול ממך שניצלתי מדור המבול, ומשה אמר לו: את עצמך הצלת ולא היה לך כח להציל את דורך"¹⁷

המשמעות של מדרש זה היא שנח, עם כל מאמציו לתקן את החטא, הצליח לתקן את החטא רק בצדדים החיצוניים בהם פגם אדה"ר-דעת ובגדים, אך נח לא הצליח לתקן את עצם החטא, מפני שהוא לא היה דומה לחוטא-אדה"ר, שהרי אדם הראשון הוא שורש כל הנשמות בעולם, שיא הכלליות, שנשמתו חובקת עולמות, ונח לעומתו לא כל כך כללי, דואג יותר לעצמו, פרטי ומצומצם למשפחתו בלבד ולא לכל דורו ושאר היקום, ואורח חיים זה והשקפת עולם זו מנעו מנח את היכולת לתקן את חטא אדה"ר. כך היה העולם ללא תיקון עד ליום חנוכת המשכן¹⁸.

חנוכת המשכן-תיקון חטא אדה"ר:

ביום חנוכת המשכן היה תיקון לחטא אדה"ר. העולם חזר למדרגתו-מדרגת השמונה, מדרגה בה המציאות האלוהית העליונה יורדת ומתאחדת עם המציאות האלוהית התחתונה הארצית ומתגלה דרך המשכן:

"ויהי ביום השמיני...וירא כבוד ד' אל כל העם, ותצא אש מלפני ד' ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם"¹⁹

עיקר שכינה חזרה להיות בתחתונים. ננסה להביא כמה סימוכין רעיוניים המצביעים על רגעי חסד אלו, רגעים בהם העולם והמציאות תוקנו כבראשונה. א. על הפסוק "ויעש ד' אלוהים לאדם ולאשתו כותנות עור" אומר המדרש: "מהו כותנות עור-בגדי כהונה"²⁰ כלומר ביום חנוכת המשכן, כשאהרון משמש בבגדי לבן, הוא למעשה נהיה דומה לאדה"ר אשר גם הוא לבש לבן²¹.

¹⁷ דברים רבה י"א, ג'

¹⁸ עוד הסתבכות עם יין אנו מוצאים בבנות לוט, שהשקו את אביהן יין בחשבון כי העולם חרב כמו בדור המבול והם לבדם נצלו ונשארו בארץ, כך שגם בנות לוט לאחר המבול - הפרטי מצידן, שתו יין וחטאו בעריות דוגמת נח ששתה יין לאחר המבול וחטא בעריות.

¹⁹ ויקרא ט', כ"ד, ועיין בראשית רבה ג'-ט': "אמר הקב"ה כאילו באותו יום בראתי את עולמי" ועיין רש"י על הפסוק "הביאני אל בית היין" בתחילת שיר השירים ששמע ממנו שהמשכן נקרא בית היין.

ב. חז"ל²², בעמדם על השינויים שיש בין פרק א' לפרק ב' בבראשית, עמדו על כך שבתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין, וכמו שמשמע בפרק א' בו מופיע שם אלוהים דווקא אשר ענינו דין ומשפט, וכיוון שראתה ההשגחה שאין העולם יכול לעמוד ולהתקיים עם מידה זו, "הקדים מידת הרחמים ושיתפה למידת הדין", וכמו שמשמע מפרק ב' בו מופיע שם הויה בנוסף לשם אלוהים, וכידוע שם הויה מציין את מידת הרחמים.

והנה, בעת חנוכת המשכן, בשעה בה חזר העולם לקדמותו וכבריא, שוב מוצאים אנו את ההתנגשות של המציאות עם מידת הדין, והכרח של שיתוף מידת הרחמים, וכמו שתז"ל מבארים, שמידת הדין קטרגה על אהרון בשל מעשיו בחטא העגל, קטרוג שמנע מהשכינה לרדת:

"כיוון שראה אהרון שקרבו כל הקרבנות ולא ירדה שכינה לישראל, היה מצטער ואומר יודע אני שכעס הקב"ה עלי ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל"

אלא שקטרוג זה סולק ע"י בקשת רחמים של משה ואהרון:

"מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל"²³

כלומר, יש דמיון בין המציאות בעת בריאת העולם למציאות בעת חנוכת המשכן, וכמו שבתחילת הבריאה העולם לא יכול היה לעמוד ולהתקיים מול מידת הדין, לולי מדת הרחמים, כך גם בעת חנוכת המשכן, המשכן לא יכול היה להיות הביטוי להופעת השכינה בתחתונים אילולי מידת הרחמים.

ג. על הפסוק "ויבוא משה ואהרון אל אהל מועד"²⁴ שואל רש"י "למה נכנסו?" ומשיב "ללמדו על מעשה הקטורת". והנה, הקטורת קרבן מיוחד היא מפני שהיא קרבן של רית-הצרי והצפורן והחלבנה, מור וקציעה וכו'. חוש הריח הוא החוש היחידי שלא נפגע בעת חטא אדה"ר (ראיה-ותרא האשה כי טוב העץ למאכל ותאוה הוא לעינים", שמיעה-ולאדם אמר כי שמעת בקול אשתך", טעם- "ותאכל ותתן גם לאישה ויאכל", מישוש-ע"פ חז"ל האישה נכשלה בגלל שהוסיפה על הציווי ואמרה שדי' אמר גם "לא תגעון"). ואין למשה ולאהרון שעה גדולה ומוצלחת ללמוד על מעשה הקטורת כאותה השעה בה העולם חוזר

²⁰ תנחומא ישן לפרשת תולדות פסקה י"ב וכן במדבר רבה פרשה י"ב

²¹ ואף שהפסוק הנ"ל נאמר לאחר החטא, ואילו אנו רוצים לדמות את אהרון לאדה"ר לפני החטא, מ"מ לא קשה, שהרי ראינו לעיל (הערה 10) שתי דעות הדנות בשאלות מתי הולבש אדה"ר בכותנות האור, וממילא, לדעה שהובאה לעיל שאדה"ר לבש את כותנות האור לאחר חטאו, צ"ל שאדה"ר הצליח לתקן את ירידתו ולהפכה לאור תשובה אחד גדול, המסתיים במלוואו ע"י אהרון בעת חנוכת המשכן כשהם לובשים את הכותנות - כותנות האור. ולדעה שהובאה שאדה"ר לבש את כותנות האור לפני חטאו, צ"ל כדעת הזוהר שם, שכיוון שתוקן החטא ע"י המשכן חזרו הכותנות להיות כותנות אור. וזו כוונת המדרש "מהו כותנות אור-בגדי כהונה", שבגדי הכהונה הם כותנות האור.

²² בראשית רבה י"ב, ט"ו

²³ תוי"כ מילואים שמיני ז' וברש"י לפסוק כ"ג

²⁴ ויקרא ט', כ"ג וברש"י

לבראשיתו ומתוקן מחטא אדה"ר. ודרך הקטורת והריח שלא נפגמו הם חוזרים ומתקנים את העולם ומורידים שכונה לתחתונים²⁵.

חטא נדב ואביהו:

אלא שכל המציאות העליונה הנ"ל, וכל תיקון חטאו של אדה"ר לא נתארכו הרבה זמן, שעת החסד של "ותצא אש מלפני ד'... וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם" הופסקה ע"י בני אהרון:

"ויקחו בני אהרון איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליה קטורת ויקריבו לפני ד' אש זרה אשר לא ציוה אותם"

ומבאר המדרש:

"שתויי יין נכנסו"²⁶

כלומר שוב פגמה הגפן במציאות האידיאלית העליונה ועת הדודים הופסקה. וצריך עיון-וכי יעלה על הדעת שלאחר ימים של הפרשה וטהרה ולאחר כל ההכנות, יכשלו בניו של אהרון ביין, ועוד בשעת המעמד ממש? ועוד, הלא נאמר

²⁵ שני רעיונות נוספים המתפרשים לאור זה ניתן לומר בעקבות העובדה שהציווי לעשיית המשכן נאמר למשה ביום הכיפורים. וממילא:

א-בפרשת בראשית לאחר החטא של אדה"ר נאמר "ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים" וכתב רש"י - "מקדם לגן עדן=במזרחו של גן עדן, חוץ לגן עדן" - כלומר האדם נשלח מזרחה, מצד זה יוכל לעבוד את בוראו, אך מצד מערב הוא מנוע מלעבוד את אלוהיו מפאת הכרובים השומרים את הכניסה. אלא שיום אחד בשנה מניעה זו מסולקת, והאדם רשאי לעבוד את בוראו, אלוהיו, במערב. יום זה הוא יום הכיפורים. ביום הכיפורים הכהן הגדול מחליף את בגדיו לכותנות לבנות דוגמת הכותנות הלבנות שהיו לאדה"ר, והוא נכנס ועובד את אלוהיו במערב, בקודש הקודשים, כמו לפני החטא. יוצא מכאן, שהמשכן שעליו נצטוונו ביום הכיפורים מקשר אותנו לאדה"ר קודם החטא, שכשם שאדה"ר חי עם אלוהיו במערב, כך גם ביום הכיפורים עובד האדם את אלוהיו דווקא דרך הצד המערבי-קודש הקודשים, ועל אהרון או אחד מבניו לבוא ולתקן את העולם ולהחזירו לעולם של קודם לחטא (רעיון זה נלקח מתוך מחזור המקדש ליו"כ עמ' 119).

ב-בסוף מסכת תענית מצינו שוב בגדי לבן הנלבשים ביו"כ אך בהקשר שונה. "ארשבי"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים שבהן בנות ישראל יוצאות בכלי לבן וחוללות (מחוללות) בכרמים" כלומר, ביו"כ בו חוזר העולם לשעה אחת לקדמותו כבטרם החטא, יוצאות הנשים בבגדי לבן אל הכרמים לחולל ולרקוד שם. ולכאורה כל מאמרו של רשב"ג צ"ע, דמילא בט"ו באב יש עניין לצאת לכרמים דוגמת יציאת הבנות אל בני בנימין בט"ו באב (ע"ש בגמרא), אולם את יו"כ, היום הקדוש ביותר ליהודים, אפשר לכאורה להעביר בצורה אחרת מאשר ריקודים בכרמים?

והנה יש שתירצו שיציאת הבנות לכרמים היתה לאחר עבודת הכהן במקדש (מחזור המקדש עמ' 129), אולם כעת יתכן לומר שיציאת הבנות לכרמים היתה בעת עבודת הכהן במקדש, הכהן בבגדי לבן מתקן את חטא אדה"ר, והבנות בבגדי לבן בכרמים מתקנות את חטא חוה, וביחד שניהם גורמים לאיחוד בין כנסת ישראל והקב"ה. ואם בט"ו באב המחול בכרם יגרום לאחדות שבין בחר לבחורה, הרי שביו"כ להבדיל, המחול שבכרם הוא ע"מ לאחד בין הרעיה - כנסת ישראל, והדוד - הקב"ה, דוגמת האיחוד שבא לידי ביטוי במשכן עליו צונו ג"כ ביו"כ.

²⁶ ויקרא ד' פסוק א' ובמדרש רבה פרשה י"ב, א'

עליהם **"בקרובי אָקָדָשׁ"** וכמו שאמר המדרש שמשה אומר לאהרון **"רואה אני שהם גדולים ממני וממך"**²⁷ כך שלא בזוטרי עסקינן אלא בגדולים שבגדולים! אלא יתכן לומר, שנדב ואביהו, מכח גדולתם ומעלתם, רצו גם הם לתקן את חטא אדה"ר, ובפרט שראו שהשעה היא שעת רצון, וכלשון הספרא **"עמדו להוסיף אהבה על אהבה"**²⁸ ולכן שתו יין כדי לרמוז שאם אדה"ר חטא ביין הרי שהם כעת מתקנים עם היין, ולכן אף התעסקו עם הקטורת על מנת לרמוז ולהגיע דרכה אל העולם שלפני מציאות החטא.

אלא, שכשם שנח נכשל בנסיון התיקון שלו מפני שהיה פרטי, כך גם נדב ואביהו נכשלו בנסיונם זה, שכן כתוב בפסוק **"ויקחו איש מחתתו"-הם לקחו כל אחד ואחד את מחתתו, בניתוק משאר אחיהם הכהנים, ולא פעלו יחד כשלוחי כל הציבור לתיקון החטא ולכן נכשלו בתיקון**²⁹.

מעניין לציין שהשכר שקיבל שם, בן נח, שהיה כהן לאל עליון³⁰ בעבור כיסוי ערוות אביו, שניסה לתקן את העולם ונכשל, הוא, שכמה דורות מאוחר יותר ישארו בניו, אף הם כהנים, מכוסים בבגדיהם לאחר שנכשלו בתיקון העולם, וכמבואר במדרש:

"ולשם, מה פרע לו? שכשנכנסו בני אהרון להקריב ותצא אש מלפני ד' ולא היו בגדיהם שרופים אלא שרופי נשמה"³¹

חנוכת המקדש-תיקון חטא אדה"ר:

פעם נוספת בה הגיעה המציאות למדרגת השלימות והתיקון היתה בעת חנוכת המקדש, ונבאר. את הפסוק:

"וישלחו ד' אלוהים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם"³²

מתרגם אונקלוס:

"ותרכיה ד' אלוהים מגנתא דעדן ואזל ויתבי בטור מוריה למפלח ית אדמתא דאתברי מתמן"

²⁷ ויקרא רבה י"ב, ב'

²⁸ ספרא שמיני פרשה א' ד"ה **"ויהי ביום"**

²⁹ הזוהר בפרשת נח ד"ה **"ויחל נח"** מדמה גם הוא את חטא נח לחטא נדב ואביהו, אלא ששם זה על דרך הסוד והקבלה (עיי"ש בסולם)

³⁰ בראשית רבה פרשה כ"ו, ג'

³¹ תנחומא נח, ט"ו

³² בראשית ג', כ"ג

כלומר, אדה"ר מקבל **שליחות** לאחר החטא. בשליחות זו עליו ללכת להר המוריה, ושם ומשם עליו לעבוד ולתקן את העולם ולהחזירו לקדמותו כמו שהיה קודם החטא.

בהר המוריה מקים שלמה את המקדש. דרכו, הוא רוצה להחזיר את העולם לקדמותו. דרכו, רוצה הוא שיתאחדו הדודים כבתחילה וההופעה האלוהית העליונה תשוב ותתגלה בהופעה האלוהית הארצית התחתונה.

דרכו, רוצה הוא לסיים את השליחות שאדה"ר קיבל על עצמו לאחר חטאו. רעיון זה אף גנוז בעצם השם מקדש, שעניינו מקום להתקדש, מקום דרכו יכול האדם לעלות ולהתקדש מהחטא בו היה שרוי, ואף מהחטא של אדה"ר-החטא הקדום ביותר של בשר ודם. ושלמה מבין את האחריות המוטלת עליו:

"כל אותן שבע שנים שבנה שלמה את המקדש לא שטה בהן יין"³³

וזאת על מנת שלא יבוא לידי מכשלה דוגמת אדה"ר וקודמיו שלא הצליחו לתקן את נפילת העולם.

הנפילה:

אלא, שעל הפסוק:

"דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו... אל למלכים למואל אל למלכים שתו יין וכו'"³⁴

אומר המדרש:

"אותו הלילה שטה יין, והיו שם שתי בלוזמאות (=שמחות), האחת-שמחה לבנין בית המקדש, והשניה-שמחה לבת פרעה (=אותה נשא באותו לילה בו חנך את ביהמ"ק), והיה שלמה ישן עד ד' שעות ביום ומפתחות של ביהמ"ק בידו, והתאחר התמיד ארבע שעות, נכנסה אימו והוכיחתו וכו'"

מעשיו אלו של שלמה, כמתואר עוד שם, גרמו לכך:

"שבאותה שעה עלה על דעתו (של הקב"ה) להחריב את ירושלים...אמר הקב"ה בית גדול היה לי ולא החרבתיו אלא מפני היין"

³³ ויקרא רבה שמיני י"ב
³⁴ משלי ל"א, א-ג' ומדרש משלי על אתר

כלומר בית המקדש מחמיץ את ייעודו כבר ביום הראשון, בשעותיו הראשונות, וזאת בגלל היין.

מקור נוסף בו אנו רואים שביהמ"ק הקביל למציאות האדם לפני החטא, וחורבן ביהמ"ק מקביל לסילוק האדם מעדן, אנו מוצאים במדרש איכה³⁵:

"והמה כאדם עברו ברית-אדם זה אדה"ר-אמר הקב"ה אדה"ר הכנסתי אותו לגן עדן וציוויתיו ועבר על ציוויי, ודנתי אותו בגירושין ושילוחין וקוננתי עליו איכה שנאמר 'ויאמר לו אִיָּהָה, אף בניו הכנסתי אותם לארץ ישראל ודנתי אותם בגירושין שנאמר 'מביתי אגרשם-מבית מקדשי אתרכינו, וקוננתי עליהם איכה שנאמר 'איכה ישבה בדד"

כלומר, הסילוק מגן עדן מקביל לסילוק מבית המקדש, ומהאמור לעיל נובעים הסילוקים והגירושים הנ"ל מאותו חטא-עץ הגפן. (יש לציין שעכ"ז עדיין מוצאים אנו בביהמ"ק בחינה של עולם מתוקן אשר מתרחשים בו ניסים על טבעיים בחינת העולם לפני החטא והמדרגה השמינית-עשרה ניסים הגו בביהמ"ק וכו').

המשיח-המתקן לחטא אדה"ר:

המשיח צאצא לדוד, בנו השביעי של ישי (עיין דהיי"א ב', ט"ו), יבוא ויתקן את העולם ויחזירנו לתיקונו ויעלהו מהמדרגה השביעית למדרגה השמינית, למדרגה בה מתגלה השכינה לעיני כל באיחוד שלם, והוא אשר יביא את הגאולה אשר מנינה הוא גימטריה מלאה של שם הויה ב"ה, אשר מציין את האיחוד של הבחינה העליונה י' ה' עם הבחינה הארצית-ו' ה', את השפע שיורד מלמעלה המתאחד עם השפע שעולה מלמטה באיחוד שלם, והמציאות האלוהית תתגלה לעיני כל בכל בחינותיה-בהיה, בהווה וביהיה³⁶.

קשר רעיוני בין דוד, שהוא נשמת המשיח, ובין אדה"ר, ניתן למצוא במדרש³⁷:

"זה ספר תולדות אדם ביום ברוא אלוהים אדם בדמות אלוהים עשה אותו-העביר הקב"ה לפניו את כל הדורות, הראו דוד, חיוו חקוקים לו שלוש שעות, אמר 'רבשי"ע לא תהא תקנה לזה?' אמר 'כך עלה במחשבה לפני, אמר לו 'כמה שני חיי? אמר לו 'אלף שנים', אמר לו 'יש מתנה בשמים?' אמר לו 'הן, אמר לו 'שבעים שנה משנותי אני נותן למזל זה"

כלומר המדרש מלמדנו שיש השלמה בין אדה"ר (קודם חטאו!) ובין דוד, ששניהם מאותו שורש נשמותי, והשלמה זו באה לשיאה בימות המשיח, כאשר:

³⁵ מדרש איכה פתיחתא, פסקה ב'

³⁶ עיין שו"ע או"ח סימן ה'

³⁷ ילקוט שמעוני לפרשת בראשית אות מ"א

"ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכולם ובמשפטי ילכו וחוקותי ישמרו ויעשו אותם-והיה משכני עליהם והייתי להם לאלוהים והמה יהיו לי לעם וידעו הגויים כי אני ד' וכו'"³⁸

בימות המשיח. המשיח שהוא נשמת דוד יגרום לאיחוד עליון ותחתון ולהשראת שכינה גלויה בישראל. אולם ניתן לבאר ולומר יותר מזה. אין המדובר כאן על השלמה גרידא, אלא על תיקון שורשי לחטא אדה"ר בגפן וביין, ונבאר. הן דוד והן מלך המשיח צאצאים של בועז הם, וכידוע בועז בא מבית לחם יהודה-משבט יהודה עליו נאמר בברכות של יעקב:

"לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה ולא (ולו) יקתה עמים, אוסרי לגפן עירה ולשורקה בני אתוננו כיבס ביין לבושו ובדם ענבים סותה, חכלילי עיניים מיין ולבן שינים מתלב"³⁹

ועיין שם במפרשים שמזהים בפסוקים אלה את מלך המשיח אשר עתיד לשלוט על כל העולם (כאדם וכנח) ולבנות את ביהמ"ק ולהביא שפע של ברכה ורווחה לעולם בקנה מידה שאנו לא רגילים לו, ברמה על טבעית, "שיגדל שובע שלא כמנהגו של עולם"⁴⁰. כך שאם קודם ציין היין את החטא, הרי שבימי המשיח יציין היין את השפע והברכה-את התיקון. ואם קודם ע"י היין קבלנו לבוש המכסה על בושנתו, כעת אנו מכבסים ביין את הלבוש. דרך היין אנו מנקים ומסירים את הבושה מהלבוש והופכים את הכותנות מכותנות עור לכותנות אור. אך עדיין ניתן לומר יותר מזה, שהיין לא קשור בצורה חיצונית למשיח, מעין סממן לשפע והרווחה שתהיה, אלא היין הוא חלק מהותי מהמשיח עצמו, שכן מלך המשיח מצד אימו הוא צאצא של רות הבאה משדה מואב, מואב כידוע נולד לאחר שבנות לוט השקו את אביהן יין ע"מ לחיות ממנו זרע בחושבן שכל היקום הושמד (עיין לעיל).

מלך המשיח שנולד מחטא ביין מתקן את חטא אדה"ר שהתרחש בעקבות יין, ובכך מתקן את העולם כולו, ואם לאדה"ר שימש היין למנוף ונקודה לחטא ולהפלת עולמות, הרי שאצל המשיח משמש היין נקודה להתעלות ולתיקון חטא אדה"ר והעולמות⁴¹.

כך שהיין הוא חלק מהותי ונשמתי אצל המשיח, וכן אם לעיל הסברנו שנת, למרות מאמציו לא הצליח לתקן את חטא אדה"ר מאחר ולא היה מקושר לכל אנשי דורו, משא"כ אדה"ר אשר בנשמתו גנוזה כל נשמות ההויה, הרי שאצל

³⁸ יחזקאל ל"ז, ח', ועיין הרב הרל"פ בחינת דוד

³⁹ בראשית מ"ט, י"ב

⁴⁰ ספורנו שם

⁴¹ עיין עולת ראיה"ח ח"ב לפורים ד"ה "מגילה" שכותב שם הרב קוק שהמשיח, אשר נאמר עליו 'והריחו ביראת ד'". "מריח את ריח ביסוס היין"-איני יודע בדיוק מה כוונת הרב קוק שם, אבל אולי אפשר לומר שהמשיח, דרך היין ודרך הריח, מתקן את העולם לירא מד' כמו שהיה בתחילה, יראת הרוממות ולא יראת העונש, עיי"ש.

המשיח אין את הבעיה הזו שכן מציאותו של המשיח היא מדוד, ודוד נשמת אדה"ר, וכשם שלאדה"ר היתה נשמה כללית כך גם לדוד, וכמו שהוא משורר "כל הנשמה תהלל י-ה"- כל נשמות ההויה שרות לד'.
וכן במדרש:

"אלה תולדות השמים והארץ בהבראם-א"ר שמואל בר נחמן כל תולדות שנאמרו בתורה חסרין (=כתובים בלי ו') בר מן תרין-אלה תולדות פרץ והדין, ומפני מה אינן חסרים? ר' יודן בשם ר' אבין אמר כנגד ו' דברים שנטל מאדם הראשון, ואלו הם: זיוו, וקומתו, פירות הארץ, ופירות האילן, ומאורות... ואינן חוזרים לתיקונן עד שיבוא בן פרץ (=המשיח) שנאמר 'אלה תולדות פרץ'-מלא, בשביל ו' דברים שיחזרו ואלו הן: זיוו, וקומתו, ופרי הארץ, ופירות האילן, ומאורות וכו'".⁴²

כלומר, אדה"ר חי במדרגה עליונה שכבר לא קיימת במציאותנו היומיומית וזאת בשל חטאו, ורק בנו של פרץ-המשיח, עתיד לתקן את העולמות ואת המציאות ולהחזירם לאותה נקודה בה היו לפני החטא באיחוד שלם.

"אמר הקב"ה, לפי שבעולם הזה היין תקלה לעולם, לעתיד לבוא אני עושהו שמחה והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס".⁴³

מעין סיכום:

במאמר זה ראינו את הסכנה המרובה בשתיית יין ובשכרות, שהרי אף גדולי עולם כאדם הראשון וכשלמה המלך נכשלו ביין, כישלון שהביא לקלקול בעולמות רוחניים וגשמיים. השאלה היא מה עלינו ללמוד מכל המהלך הזה. ניתן לומר שהנה, מבין כל המשקים והמאכלים, המשפיע המרכזי על רגש האדם הוא היין, ולא לחינם אמרו חז"ל "נכנס יין יצא סוד", כי כשאדם משתכר מתגלה באמת מה הוא מרגיש כלפי הסובב אותו. לאור זאת צריך לומר, שכשאדם נותן משקל וכח רב לרגש, ללא שיתוף ובחינה של אור השכל למעשיו, הוא למעשה מַדְמָה לאדם הראשון, שגם הוא תפס את צד הרגש שבעולם ובכך חטא ופגם בעולמות.⁴⁴

⁴² בראשית רבה י"ב, ה'

⁴³ שם

⁴⁴ הדברים אמורים אף לענין תלמוד תורה. אין לתפוס את התורה כענין לרגש בלבד, כדבר הנותן סיפוק ואושר רוחני לנפש הגורמים לאדם להרגיש טוב, מפני שהתורה היא לא רק עניין לרגש - היא יותר מזה, התורה מקיפה את כל האדם, את כל עצמיותו מתוך הזדהות עצמית פנימית לטוב ולרע בכל כוחותיו הנפשיים. וכך התבטאו חז"ל: "מפני מה נענש דוד, מפני שקרא לדברי תורה זמירות שנאמר 'זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי', ואינם אלא שירה שנאמר 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת'", ורצו הם לומר שישנם שלושה סוגי התבטאויות: שיחה, זמרה ושירה. השיחה היא התייחסות שכלית לדבר, ובה האדם מעורב רק חלקית - אינטלקטואלית, מעליה עומדת הזמרה בה אדם משתתף אף בצדדים נפשיים הרגשתיים, בזמרה הפגישה היא חווייתית-האדם כבר מזמר ונהנה מהתיים, אולם למעלה משניהם עומדת השירה, בה האדם בהסתכלות כללית מקיף את כל כוחותיו ומתוכם שר - לאחר שהעם ראה על היים מה

"אי אפשר לאדם לחיות לא בשכל לבדו ולא ברגש לבדו, תמיד צריך שיהיה ממוזג את השכל עם הרגש בחוברת. כשירצה להתפרץ למעלה ממדרגתו, יאבד את הכשרון של הרגש, ויהיה מלא פגמים וחסרונות, אע"פ שיהיה בעל שכל גדול, ואין צריך לומר שאם ישתקע ברגש לבדו יפול בתהומות של סכלות המביאים לידי כל חולשה וכל חטאת. רק תכונת המשקל השווה, המאזן את השכל עם הרגש תביאהו לידי הצלה גמורה."⁴⁵

שלא ראה יחזקאל בן בוזי, הוא הגיע למדרגה אמונתית שהקיפה את כל ישותו ומתוך כך שרו-"ויראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו; אז ישיר משה ובני ישראל". וממילא דוד נענש כי הוא קרא לתורה זמירות - הוא יחס את התורה רק לחלק ההרגשתי כאשר התורה ענינה שירה, ענינה להקיף את כל מהותו, ישותו וכוחותיו של האדם (ועיין טל חרמון לפרשת "בשלח" וכן מועדי הראי"ה עמוד קל"ג).

⁴⁵ אורות הקודש ג', עמ' רמ"ט. על דרך זו אפשר אולי להסביר גם את הדעה האומרת שעץ שחטא בו אדה"ר - חיטה היה. דהנה, החיטה מסמלת את הדעת, את השכל, וא"כ נטיה אל השכל בלבד ללא שיתוף הרגש עימו גובלת בחטא אדה"ר.

כמו כן, את הדעה שאתרוג היה ניתן להסביר דהנה הרמב"ן מבאר ששמו המקורי של האתרוג הוא "הדר" וכמו שהתורה קוראת לו פרי עץ הדר, ואתרוג זהו רק כינוי, שהרי בארמית אתרוג פירושו חמדה. החמדה באה לאדם - הוא רואה דבר מסוים וחושק בו, ורוצה שגם לו עצמו יהיה אותו דבר, אלא שרצון זה נובע מהסתכלות חיצונית ללא חשיבה מעמיקה האם הוא באמת מתאים לו, אם יש לו את היכולת והאמצעים הדרושים על מנת לרכוש לו את הדבר, כלומר בראיה חיצונית גרידא יש ג"כ משהו הגובל עם חטא אדה"ר. כלומר שלושת התנאים שחלקו בדבר העץ בו חטא אדה"ר רצו ללמדנו מוסר, שנדע שכאשר אדם הולך אחרי הרגש בלבד או אחרי השכל בלבד או אחרי ראייה חיצונית בלבד (שלפעמים היא ללא רגש וללא שכל) הוא למעשה חוטא בחטא אדה"ר. ואם שלושת התנאים הנ"ל רצו להשמיענו וללמדנו "מוסר", הרי שיתכן לומר שהתנא הרביעי האומר שהעץ היה תאנה רצה ללמדנו דרך תשובה, והיא שהתיקון לחטא נעשה ע"י החטא ומתוכו, וללא התמודדות ישירה עם החטא לא יצמח תיקון, שהרי אדה"ר וחווה אשתו חטאו בתאנה ותיקנו עם עלי תאנה אותם תפרו כבגדים לגופם.